

І.А. ФЕДОРЕНКО, докт. екон. наук, НТУ «ХП», Харків,
О.М. ГОЛОЛОВОВА, асистент, НТУ «ХП», Харків.

ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА ЕНЕРГОЗБЕРЕЖЕННЯ ЯК ФАКТОР СТИМУЛЮВАННЯ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ПРОМИСЛОВОСТІ УКРАЇНИ

У статті проведено аналіз напрямків реалізації державної політики енергозбереження, що практикувалися в країнах ЄС з метою відібрати найбільш доцільні для адаптації в Україні.

В статті проведено аналіз направлений реалізації державної політики енергозбереження, які практикувалися в країнах ЄС з метою відібрати найбільш підходящі для адаптації в Україні.

The article analyzes the trends of state policy of energy saving, which were practiced in the EU in order to select the most suitable for adaptation in the Ukraine.

Ключевые слова: енергоємність виробництва, державна політика енергозбереження, енергетична стратегія.

Введення. Перехід України до ринкових відносин, який супроводжується посиленням енергетичної кризи, що в решті решт відображається як на діяльності підприємств, так і в цілому на стані економіки. Енергоємність виробництва в Україні набагато вища за показники розвинених країн, тому здійснення великих об'ємів імпорту енергоресурсів є дуже небезпечним фактором для української економіки. В таких умовах найбільш актуальним та ефективним напрямком подолання дефіциту паливно-енергетичних ресурсів та підвищення ефективності роботи підприємств галузі та економіки в цілому становить енергозбереження. В країні проголошено проведення політики енергозбереження, але далеко не всі механізми та фактори її реалізації знаходять своє відображення в існуючому законодавчо-нормативному забезпеченні, що відповідно позначається на реалізації процесів енергозбереження.

Постановка завдання. На основі проведення аналізу напрямків реалізації державної політики енергозбереження, що практикувалися в країнах ЄС, відібрати найбільш доцільні для адаптації до національних умов України.

Методологія. Питання дослідження та оцінки різноманітних аспектів розвитку ресурсо- та енергозбереження виробництва відображені в наукових працях багатьох економістів-практиків: Головатюк П.Н. [5], Долінський А.А. [6], Карп І.Н. [7]. Так, наприклад, Головатюком П.Н. були розглянуті питання контролю ефективності використання ПЕР та стимулювання впровадження енергоефективних технологій, а також був описаний метод, що полягає у впровадженні систем моніторингу і Встановлення Цілей (МіВЦ) в яких контролюються абсолютні значення енергоспоживання. Долінським А. А. були опи-

сані апробовані в промислових умовах енерго- і тепло технології, які дають можливість економити природний газ або замінювати його іншими видами палива.

Однак, незважаючи на велику кількість проведених досліджень, все ще не були розроблені остаточні й дієві напрямки реалізації державної політики енергозбереження в Україні.

Фактор енергозбереження є одним із визначальних для енергетичної стратегії України. В цілому тут фокусуються проблеми як ефективності власне паливно-енергетичного комплексу, так і здатності останнього забезпечити ресурсами належне функціонування національної економіки. Енерговитрати залишаються критично значними в собівартості українських товарів, що є однією з причин їх низької конкурентоспроможності й суттєвим бар'єром на шляху ефективної інтеграції української економіки до світової системи господарювання. Ще однією системною проблемою є низька ефективність використання паливно-енергетичних ресурсів.

Сучасний стан енергоспоживання в Україні та необхідність проведення активної політики енергозбереження, альтернативи якій просто немає, підтверджується значною кількістю праць вітчизняних і зарубіжних провідних учених. Енергоекономічні показники в Україні набагато гірші за показники розвинених країн. Так, енергоемність ВВП в Україні в три-п'ять разів вищий у порівнянні з розвиненими країнами, що об'єктивно обмежує конкурентоспроможність національного виробництва та підвищення добробуту українського суспільства і важким тягарем лягає на економіку, стаючи ще більш небезпечним в умовах її зовнішньої енергетичної залежності [1]. Це наслідок деформованої структури виробництва та енергоспоживання, використання застарілих виробничих фондів енергетики, повільного впровадження енергозберігаючих технологій та низки інших причин.

Результати дослідження. В розвинених країнах енергозбереження є інструментом провадження економічної й екологічної політики, але в Україні досі не розв'язано проблеми збалансованості і платоспроможного споживання енергоресурсів, і їх імпорту та ліквідації критичної зовнішньої енергозалежності.

Проблема незбалансованого внутрішнього споживання паливно-енергетичних ресурсів має гостро негативні економічні й соціальні наслідки, обмежуючи потенціал підвищення якості життя українських громадян. Конкурентоспроможність вітчизняної продукції (особливо енергомісткої) досягається лише за рахунок значного зниження витрат на оплату праці, посту-

пово руйнується інфраструктура паливно-енергетичного комплексу та комунальних підприємств[3].

Внаслідок впливу сукупності таких факторів складова витрат на енергоресурси в структурі ціни промислової продукції лише протягом останніх років зросла в межах 6,2-18,9%, а рентабельність, навпаки, зменшилася [1]. Низька рентабельність стала, в свою чергу, однією з причин вимивання обігових коштів в економіці, сприяючи таким чином її бартеризації та іншим негативним наслідкам. Бартеризація несумісна з режимом енергозбереження, оскільки за її умов собівартість продукції стає другорядним фактором. Таким чином, низька енергоефективність стала однією з визначальних причин кризових явищ в національній економіці та їхнім наслідком.

На наш погляд, велике значення в розвитку національної політики енергозбереження повинен мати приклад найбільш розвинутих іноземних держав. З початку 70-х років ХХ століття, коли внаслідок нафтової кризи ціни на нафту зросли в 4 рази, країни Європейського Союзу розпочали активну енергозберігаючу політику. Вже протягом 80-х років завдяки реалізації програм підвищення ефективності використання енергоресурсів у промисловості, посиленні жорсткості вимог до енергоефективності в будівництві, підвищенні цін на енергоносії, активній популяризації енергозбереження вдалося значно скоротити споживання енергоресурсів у країнах ЄС. В більшості цих країн, при практично незмінних показниках споживання енергоресурсів, вдалося збільшити ВВП у 1,5–2 рази [1]. Реалізація активної енергозберігаючої політики на державному рівні дала змогу розірвати пропорційні зв'язки між економічним розвитком європейських держав, підвищенням добробуту їх громадян та збільшенням споживання енергоресурсів. Фактично, цим було здійснено системний перехід від ресурсної до інноваційної моделі економічного розвитку.

Одними з найголовніших напрямків реалізації державної політики енергозбереження, що практикувалися в країнах ЄС, були наступні:

1. Стимулювання розвитку та підтримки ефективної ринкової структури

- встановлення реальних цін на товари й послуги і особливо на енергоносії;
- ефективне використання важелів податкового регулювання;
- забезпечення реалізації прав та відповідальності власників і споживачів енергоресурсів.

2. Стимулювання споживачів до енергозбереження

3. Зацікавлення суб'єктів господарювання у посиленні енергозбереження

- запровадження стандартів і будівельних норм, спрямованих на стимулювання ефективного використання паливно-енергетичних ресурсів;

- запровадження системи державних закупівель енергозберігаючого обладнання, зокрема, для державних установ, підприємств і організацій;
- державна підтримка розроблення і впровадження (розповсюдження) енергозберігаючої техніки і обладнання;
- забезпечення доступу споживачів енергоресурсів до кращих зразків техніки і технологій;
- проведення консультацій, семінарів і навчань з питань енергозбереження;
- співпраця виробників і споживачів енергоресурсів з метою підвищення ефективності й ощадливості їхнього використання на основі запровадження механізму енергетичного менеджменту споживачів.

На наш погляд до головних принципів енергозберігаючої політики, що здійснювалася в країнах ЄС можливо віднести такі, як отримання системних підходів, ефективна цінова політика та наявність загальної політики енергозбереження.

Впровадження енергозберігаючої політики в країнах ЄС протягом 70-90 років ХХ століття дало можливість знизити темпи зростання споживання енергоресурсів та суттєво зменшити енергоємність ВВП європейських держав. Цього було досягнуто завдяки використанню переважно ринкових механізмів, ефективній ціновій політиці, модернізації базових енергозатратних технологій і обладнання[1].

В рамках глобалізації й корпоратизації європейської економіки зростає роль ЄС як центру вироблення ефективної енергозберігаючої політики. Прикладом цього можуть бути впливи внаслідок лібералізації ринку електроенергії у рамках ЄС. Відкриття внутрішніх ринків країн-членів ЄС призводить до посилення конкуренції на європейському ринку, зменшення ціни на електроенергію і, як наслідок, – до зниження зацікавленості у фінансуванні енергозберігаючих проектів та розвитку нетрадиційних і відновлювальних джерел енергії.

Країнам, що здійснюють ринкові перетворення, в тому числі й Україні, доцільно використовувати позитивний досвід промислово розвинених країн у сфері правового регулювання енергоефективності, розробляти й приймати адекватні законодавчі й нормативно-правові акти, що дасть змогу знизити енергоємність економіки, підвищити конкурентоспроможність і прискорити процеси інтеграції в світову економічну систему. З цією метою необхідно адаптувати законодавчу базу в сфері енергозбереження до вимог законодавства Європейського Союзу та започаткувати реалізацію дієвих механізмів енергозбереження, що виявилися ефективними в європейських країнах.

Висновок. В Україні необхідно розробляти і запроваджувати загальнодержавну інформаційно-пропагандистську й навчально-освітню компанію для висвітлення й популяризації необхідності та переваг політики з енергозбереження. Приклад цілеспрямованості державної енергозберігаючої політики повинні подавати насамперед бюджетні органи, установи й організації. Необхідно запровадити систему державних закупівель енергозберігаючої техніки і технологій для державного сектора, що стимулюватиме їх розроблення і виробництво, імплементувати принципи енергозбереження у податкову, тарифну, енергопромислову й екологічну державну політику України.

На зразок європейських держав в Україні необхідно покладатися переважно на ринкові механізми, уникати практики надання пільг і субсидій, проводити поступову реформу цінової політики, запроваджувати «екологічний податок», поступово переходити до продажу енергопостачальними компаніями енергії не в кількісному, а в якісному вимірах і величинах, максимально наближених до запитів споживачів.

Список літератури: 1.Офіційний сайт «Аналітичний Центр Академія» <http://www.academia.org.ua>, 2.Офіційний сайт Національної Академії Наук України <http://www.nas.gov.ua/>, 3. Урядовий портал, Прес-служба Кабінету Міністрів України <http://www.kmu.gov.ua/>, 4. Закон України “Про енергозбереження” Постанова ВР № 75/94-ВР від 01.07.94, 5. Головатюк, П. Н. Енергетична стратегія України на період до 2030 року та дальшу перспективу: пріоритетні напрями збереження енергоресурсів / П. Н. Головатюк // *Енергетика и электрификация*. – 2004. – № 10–11. – С. 2–5, 6. Долінський, А. А. Енергозбереження та екологічні проблеми енергетики / А. А. Долінський // *Наука та інновації*. – 2006. – № 2. – С. 19–29, 7. Карп, И. Н. Энергосбережение в Украине: проблемы и пути решения / И. Н. Карп // *Экотехнологии и ресурсосбережение*. – 2004. – № 4. – С. 3–13.

Надійшла до редколегії 21.02.12